

ГЕНЕЗИС ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД РЕГУЛЮВАННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У стаття досліджуються проблемні питання господарсько-правового регулювання відносин із обов'язкового страхування за ознаками сфера здійснення та особливий суб'єктний склад. Аналізується специфіка реалізації вказаних правовідносин у сфері господарювання. Доводиться особливість господарсько-правового закріплення відносин із обов'язкового страхування та висвітлюються основні проблеми практичної реалізації правовідносин із обов'язкового страхування у сфері господарювання.

Ключові слова: страхування, форми страхування, види страхування, обов'язкове страхування, сфера господарювання, особливий суб'єктний склад.



**Пацурія
Ніно
Бондовна,**

доктор юридичних наук, доцент кафедри господарського права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Вступ. Сучасний стан розвитку економіки держави і її соціальної сфери, особливо в умовах світової фінансової кризи ставлять перед страховою галуззю глобальні цілі і завдання. В таких умовах страхування покликано в повній мірі забезпечити захист майнових інтересів страхувальників та третіх осіб, які можуть з'явитися у страхових правовідносинах, і як наслідок, виступати механізмом, що гарантує забезпечення стабільного економічного зростання незалежно від несприятливої економічної ситуації природних і техногенних катастроф [1]. Саме тому першочерговим завданням розвитку страхового ринку повинно стати ефективне виконання макроекономічних функцій. Серед яких: забезпечення захисту майнових інтересів страхувальників; забезпечення безперервності процесу виробництва і відшкодування збитків суб'єктів господарювання за рахунок коштів страхових резервів, без залучення державних коштів; мінімізація можливого збитку при настанні страхового випадку [2].

Зрозуміло, що в першу чергу на сьогодні вказані функції страхування реалізуються в суспільстві шляхом проведення страхових операцій у обов'язковій формі. Вказане і обумовлює **актуальність обраної теми.**

Теоретична основа дослідження. Підґрунтям для дослідження проблем обов'язкового страхування стали також праці українських і російських вчених-юристів дореволюційного періоду: А. Г. Гойхбарга, С. Є. Ліона, Д. І. Мейера; радянського і сучасного періоду: М. М. Агаркова, С. А. Рибнікова, В. В. Богдана, М. І. Брагінського, В. С. Бєлих, Є. Н. Гендзехадзе, М. В. Гордона, К. О. Граве, Х. О. Гурвічюте, О. С. Йоффе, Л. А. Лунца, В. Н. Яковлева та інших. При дослідженні вказаної проблематики також аналізувалися роботи дослідників у галузі економіки – В. Д. Базилевича, В. Г. Баторіна, К. Г. Воблого, О. Д. Заруби, С. С. Осадця. Більшість робіт перерахованих авторів були присвячені дослідженню загальних питань правового регулювання страхових відносин, і окремих видів обов'язкового страхування, в цілому ж комплексне дослідження проблемних питань закріплення та реалізації відносин із обов'язкового страхування у сфері господарювання досі не проводилося.

Цілями статті є дослідження проблемних питань закріплення та реалізації правовідносин із обов'язкового страхування у сфері господарювання за ознаками сфера здійснення та особливий суб'єктний склад, формулювання обґрунтованих висновків та внесення пропозицій щодо модернізації страхового законодавства України в цій частині.

Основний зміст. Економічна наука випрацювала низку чинників, що впливають на необхідність запровадження обов'язкового страхування. Серед них: 1) наявність групи ризиків, які не приймаються на страху-

вання на комерційних засадах, з огляду на не рентабельність певного виду страхування [3]; 2) надвисока вартість послуг із добровільного страхування для окремого страхувальника [4]; 3) наявність суспільної потреби у страховому захисті від настання певних ризиків при одночасному недооцінюванні страхувальниками ступеня небезпеки і наслідків настання страхового випадку.

Не дивлячись на вказані переваги обов'язкового страхування саме дана форма є такою, що останнім часом наражається на гостру критику, як із боку практиків так і з боку науковців [5]. При цьому ступінь незадоволення є практично однаковою для усіх держав, де страхування здійснюється в обов'язковій формі, не залежно від рівня їх економічного розвитку, національних традицій та інших ознак [6].

Відповідно до чинного законодавства України (ст. 5 ЗУ «Про страхування») страхування в Україні здійснюється у двох формах – добровільній та обов'язковій [7]. Обов'язкові види страхування встановлюються законами України, шляхом внесення змін до ст. 7 Закону України «Про страхування», яка містить на сьогодні вичерпний перелік видів обов'язкового страхування. Згідно законодавства, для здійснення обов'язкового страхування держава встановлює порядок та правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування, розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методичку актуарних розрахунків, шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України окремих Постанов, або

шляхом прийняття Верховною Радою України спеціальних Законів [8].

Аналіз підстав виникнення, зміни та припинення страхових правовідносин на підставі актів страхового законодавства дає можливість визначити особливості вказаних правовідносин у сфері господарювання.

На нашу думку, галузева специфіка страхових правовідносин із обов'язкового страхування у сфері господарювання ґрунтується на таких кваліфікуючих ознаках господарських правовідносин, як: 1) сфера здійснення; 2) особливий (обмежений) суб'єктний склад учасників; 3) наявність господарських зобов'язань, які містять та поєднують організаційні й майнові елементи; 4) значний ступінь державного регулювання страхової діяльності у сфері обов'язкового страхування; 5) зміст страхових правовідносин у сфері господарювання.

Проте, у даній статті ми приділимо увагу аналізу специфіки господарсько-правового регулювання відносин із обов'язкового страхування через призму двох із п'яти системоутворюючих елементів господарсько-правових правовідносин, які при реалізації саме обов'язкового страхування яскраво висвітлюють його специфіку: сфера здійснення та особливий суб'єктний склад.

Сфера здійснення — страховий ринок як особлива економічна система України, що характеризується власною специфікою функціонування та особливостями правового регулювання і гармонізується з іншими економічними системами, певними сферами господарювання, видами господарської діяльності,

в яких згідно із законодавством існує обов'язок вступити у страхові правовідносини та забезпечити шляхом страхування захист майнових інтересів, пов'язаних із цілісністю і схоронністю відповідних об'єктів страхування. Так, зокрема, відповідно до:

– п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» обов'язковому особистому страхуванню підлягають медичні та фармацевтичні працівники (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини при виконанні ними службових обов'язків. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов обов'язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції, і переліку категорій медичних працівників та інших осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції» № 1642 від 16 жовтня 1998 року (далі — Постанова № 1642) [9] працівники, зайняті наданням медичної допомоги населенню, проведенням лабораторних і наукових досліджень із проблем ВІЛ-інфекції, виробництвом біоло-

гічних препаратів для діагностики, лікування і профілактики ВІЛ-інфекції та СНІДу (далі — працівники), підлягають обов'язковому страхуванню на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції (п. 1 Постанови № 1642). Згідно з п. 2 Постанови № 1642 обов'язкове страхування працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції (далі — обов'язкове страхування), здійснюється за рахунок власника (уповноваженого ним органу) закладу охорони здоров'я, науково-дослідних установ та виробника біологічних препаратів для діагностики, лікування і профілактики ВІЛ-інфекції та СНІДу (далі — підприємства);

– п. 3 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про страхування» обов'язковому особистому страхуванню підлягають працівники відомчої (крім тих, які працюють в установах і організаціях, що фінансуються з Державного бюджету України) та сільської пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд). Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок і умови обов'язкового особистого страхування працівників відомчої та місцевої пожежної охорони і членів добровільних пожежних дру-

жин (команд)» № 232 від 3 квітня 1995 року (далі — Постанова № 232) [10] страхування працівників відомчої пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд) здійснюється з метою захисту їхнього життя та здоров'я під час виконання своїх обов'язків за рахунок коштів, передбачених у кошторисах на їх утримання, підприємств, установ та організацій, де вони створені, а працівників місцевої пожежної охорони — за рахунок юридичних осіб, які утримують підрозділи цієї охорони, або за рахунок місцевого бюджету (п. 1 Постанови № 232).

Аналіз даного елемента, що є характерним для господарсько-правових відносин при реалізації із правовідносин із обов'язкового страхування унаочнив, що сферою економіки (господарювання) виступає економіка держави, а саме — страховий / перестраховий ринок України або ринок страхових послуг. Ринок страхових послуг України – це система особливих економіко-правових відносин між суб'єктами страхової діяльності та учасниками страхових відносин у сфері господарювання, що виникають із приводу задоволення потреб заінтересованих осіб у захисті своїх майнових інтересів за рахунок страхових фондів, які формуються шляхом сплати страхових платежів на підставі закону або договору страхування та підлягають державного регулюванню.

Якщо торкатися проблематики перестрахового ринку України, то необхідно розглянути питання співвідношення та відмежування таких категорій, як «страхування» та «перестраховування»,

«страхова діяльність» і «перестрахова діяльність», що не є предметом нашого дослідження. Проте, роль перестраховування важко переоцінити, з огляду на те, що воно є необхідною умовою забезпечення фінансової стабільності та нормальної діяльності страховика незалежно від розміру його статутного капіталу і сформованих страхових резервів [11]. Такі операції позитивно впливають на виконання страхових зобов'язань зокрема, прийнятих за договорами обов'язкового страхування, і слугують одним із факторів забезпечення належного захисту майнових інтересів страхувальників [12, с. 5], як наслідок, позитивно впливають на розвиток страхового ринку України в цілому.

Особливий (обмежений) суб'єктний склад учасників страхових правовідносин у сфері господарювання. Основними суб'єктами страхових правовідносин у сфері господарювання виступають: 1) страховики (страхові компанії), товариства взаємного страхування; 2) страхувальники, якими з огляду на специфіку галузевих правовідносин є юридичні особи або фізичні особи — підприємці. Тобто ті особи, які споживають страхову послугу і підлягають захисту у разі порушення їх прав та охоронюваних законом інтересів з боку особи, яка таку послугу надає на всіх стадіях існування страхового правовідношення у сфері господарювання (виникнення, зміна, припинення). Зрозуміло, що страхувальником будь-якого виду обов'язкового страхування може бути юридична особа, яка страхує своїх працівників,

або фізична особа — підприємець, яка страхує свої підприємницькі ризики або найманих працівників, які за договором обов'язкового страхування (полісу) є застрахованими особами. Проте відповідно до вимог Постанов Кабінету Міністрів України, що встановлюють умови та правила проведення окремих видів обов'язкового страхування в певних випадках, в якості страхувальника можуть виступати виключно *суб'єкти господарювання*, а саме:

– Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [13] у п. 1.1 визначає, що страхувальниками є юридичні особи та дієздатні громадяни, що уклали із страховиками договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб під час експлуатації наземного транспортного засобу;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації» № 1535 від 12 жовтня 2002 року [14] суб'єктами обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації визнає страховиків і страхувальників. В якості останніх можуть бути українські експлуатанти повітряних суден, повітряні перевізники, які мають право здійснювати пасажирські та вантажні перевезення, особи, які мають право власності на повітряне судно, та особи, які є замовниками авіаційних робіт;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про обов'язкове страху-

вання цивільної відповідальності за ядерну шкоду» № 953 від 23 червня 2003 року [15] страхувальниками визнає оператора ядерної установки, призначеного державою в установленому порядку;

– Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядків і правил обов'язкового страхування у сфері космічної діяльності» № 1033 від 10 листопада 2010 року [16] встановлює, що страхувальником є Національне космічне агентство.

Наведе вище доводить, що на страховому ринку України в якості основних суб'єктів страхової діяльності та учасники страхових правовідносин у сфері господарювання виділяють: 1) страховиків / перестраховиків (страхові компанії / перестрахові компанії), товариства взаємного страхування; 2) страхових посередників (страхові агенти, страхові та перестрахові брокери); 3) об'єднання страховиків та ін. Суб'єкти ж організаційно-господарських повноважень на страховому ринку України становлять дворівневу систему — йдеться про загальний та галузевий рівні.

Одними із головних суб'єктів страхових правовідносин у сфері господарювання при здійсненні обов'язкового страхування виступають страхувальники та треті особи за договором страхування (застраховані особи, вигодонабувачі, потерпілі особи). З урахуванням специфіки страхових правовідносин у сфері господарювання страхувальниками таких правовідносин, як правило, виступають суб'єкти господарювання.

Відповідно до ч. 3 ст. 353 ГК України, відповідно до якої страхувальниками визначаються учасники господарських відносин, які уклали договори страхування із страховиками або є страхувальниками відповідно до закону.

Стаття 2 ГК України містить перелік учасників відносин у сфері господарювання. Вказана норма дає підстави для виділення серед страхувальників страхових правовідносин у сфері господарювання двох груп суб'єктів: 1) страхувальників – суб'єктів господарювання; 2) страхувальників – фізичних осіб.

Страхувальники – суб'єкти господарювання для вступу у страхові правовідносини із обов'язкового страхування зокрема повинні: володіти господарською правосуб'єктністю, тобто набути прав учасника господарських правовідносин. Правове становище такого страхувальника має характеризуватися всіма ознаками, які притаманні суб'єктам господарювання; 2) мати майновий інтерес у цілісності та схоронності предмета страхування. Адже з моменту вступу у страхові правовідносини або на підставі договору добровільного страхування або на підставі закону майновий інтерес стає страховим інтересом, який у теорії страхового права є об'єктом страхування.

Слід зазначити, що в науковій юридичній літературі погляд на цей елемент правового статусу страхувальника як на можливість вступу у страхові правовідносини, піддається критиці. Так, відомий російський дослідник страхового права Ю. Б. Фогельсон у своїй праці «Договір

страхування у російському цивільному праві» доводить інше. Автор вказує, що «не наявність страхового інтересу, не сплата премії і навіть не отримання виплати, а лише участь в узгодженні умов договору та у його укладенні робить особу страхувальником» [17, с. 225].

На нашу думку, такий підхід не є обґрунтованим, адже, вважаємо, що саме наявність майнового інтересу скеровує особу до укладання договору добровільного страхування або вступу у страхові правовідносини на підставі закону, тобто задовольняє потреби заінтересованих осіб у захисті власних майнових інтересів.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок проте, що правовідносини із обов'язкового страхування у сфері господарювання характеризуються специфікою, яка не виявляється при їх реалізації в інших галузевих правовідносинах і яскраво унаочнюється через призму розкриття таких елементів господарського правовідношення як сфера здійснення та особливий суб'єктний склад.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягає у необхідності здійснення глибокого наукового аналізу правовідносин із обов'язкового страхування та законодавчого закріплення його специфіки нормами господарського права.

Список використаних джерел:

1. Дорофеев В.Б. К вопросу о Стратегии развития страховой деятельности в РФ на среднесрочную перспективу [Електронний ресурс] / Методический журнал «Нормативное регулирование страховой деятельности. Документы и коммента-

рии». – 2008. – № 4. – Режим доступу: http://www.reglament.net/ins/normreg/2008_4_article_print.htm

2. Пацурія Н.Б. правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно-правовий аспект): дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2000. – 217 с.

3. Суслів В. П'ять видів страхування в Україні стали збитковими [Електронний ресурс] / Newsru.ua.- Режим доступу: <http://www.newsru.ua/finance/09dec2009/strah.html>

4. Про затвердження Порядку обчислення тарифів при обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2003 року № 1307 / Офіційний вісник України. – 2003. – № 34. – Ст. 1821.

5. Фогельсон Ю. Б. Систематизация страхового законодательства [Электронный ресурс] / Ю. Б. Фогельсон // Методический журнал «Юридическая и правовая работа в страховании». – 2008. – № 4. – Режим доступа : <http://www.reglament.net>

6. Алехина И. Г. Обязательное страхование : сравнительно-правовой анализ [Електронний ресурс] / И. Г. Алехина // Методический журнал «Нормативное регулирование страховой деятельности. Документы и комментарии». – 2008. – № 1. – Режим доступу : http://www.reglament.net/ins/urist/2008_3_article.htm

7. Про страхування : Закон України від 7 березня 1996 року / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.

8. Мова іде про Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1. Слід вказати, що при запровадженні обов'язкового медичного страхування у відповідності до п.1, ч.1 ст.7 Закону України «Про страхування» регламентація

вказаних відносин також буде здійснюватися Законом, принаймні з огляду на проект Закону України № 5655 від 16.06.2004 року «Про обов'язкове медичне страхування» та проект Закону України № 4279 від 30.03.2009 року «Про фінансування охорони здоров'я та медичне страхування» [Електронний ресурс]/ Електронна правова система «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. Правовий механізм інших видів обов'язкового страхування перелік яких міститься у ст.7 Закону України «Про страхування» на сьогодні регламентується відповідними Постановами Кабінету Міністрів України.

9. Про затвердження Порядку та умов обов'язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції, і переліку категорій медичних працівників та інших осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1998 року № 1642 / Офіційний вісник України. – 1998. – № 42. – Ст. 1552.

10. Про затвердження Положення про порядок і умови обов'язкового особистого страхування працівників відомчої та місцевої пожежної охорони і членів добровільних пожежних дружин (команд) : Постанова Кабінету Міністрів України від

3 квітня 1995 року № 232 / Зібрання постанов Уряду України. – 1995. – № 6. – Ст. 159.

11. Ткаченко Н. В. Развитие перестрахования как рычаг обеспечения финансовой устойчивости страховщиков [Електронний ресурс] / Н. В. Ткаченко. – Режим доступу: <http://efaculty.kiev.ua/analytics/str/2>

12. Маруженко Д. С. Перестраховання як складова забезпечення фінансової стійкості страховика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Д. С. Маруженко. – К., 2010. – 20 с.

13. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України від 1 липня 2004 року № 1961-IV / Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1.

14. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2002 року № 1535 / Офіційний вісник України. – 2002. – № 42. – Ст. 1943.

15. Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 року № 953» / Офіційний вісник України. – 2003. – № 26. – Ст. 1280.

16. Про затвердження порядків і правил обов'язкового страхування у сфері космічної діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2010 року № 1033 / Офіційний вісник України. – 2010. – № 86. – Ст. 3034.

17. Фогельсон Ю. Б. Договор страхования в российском гражданском праве : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Ю. Б. Фогельсон. – М., 2005. – 387 с.

Пацурія Н.Б. Генезис публично-правовых основ регулирования обязательного страхования в сфере хозяйствования.

В статье исследуются проблемные вопросы хозяйственно-правового регулирования отношений по обязательному страхованию по признакам сферы

осуществления и специального субъектного состава. Анализируется специфика реализации указанных правоотношений в сфере хозяйствования. Доказывается особенность хозяйственно-правового закрепления отношений по обязательному страхованию, и освещаются основные проблемы практической реализации правоотношений по обязательному страхованию в сфере хозяйствования.

Ключевые слова: страхование, формы страхования, виды страхования, обязательное страхование, сфера хозяйствования, особый субъектный состав

Patsuriia N. B. The genesis of public law grounds of compulsory insurance regulation in the area of economic.

The current situation when we are in a global financial crisis the state economy and its social sphere have set the before the global insurance industry global goals and objective problems. In such circumstances, insurance play the main role in protection the property interests of policyholders and third parties which could appear in the insurance relationships, and as the result, provides the mechanism that could guarantee sustainable economic growth regardless of the unfavorable economic conditions and natural disasters. Therefore, the primary goal of the insurance market is to be effectively implementing into the functions. Among them: to protect the property interests of the insured; ensure the continuity of the production process and damages businesses at the expense of insurance reserves, without the involvement of public funds; minimize possible loss when the insured event.

It is obviously, that firstly currently defined functions are implemented in the community insurance through insurance operations in compulsory form. Mentioned above determines the actuality of the presented issues.

The goal of this article is to research the problem on consolidation and implementation of legal compulsory insurance in the economic sphere from the point of its special subjects, formulating reasonable conclusions and propose upgrades insurance legislation in this part of Ukraine.

Despite the mentioned benefits of the compulsory insurance this form is recently exposing to severe criticism on the part of practitioners as well as from academics. In the same time the degree of dissatisfaction is almost the same for all countries where insurance has compulsory forms, regardless of their level of economic development, national traditions and other characteristics.

The analysis of the legal background, changings and termination of insurance under legislation in the sphere of insurance makes it possible to define the features of these relations in the field of management.

In our view, industry-specific insurance relationships with compulsory insurance in economic activity is based on the following aggravating circumstances of commercial relations: 1) the sphere of implementation; 2) specially determined participants (subjects); 3) the presence of economic obligations that include and combine organizational and proprietary components; 4) a significant degree of state regulation of insurance activities in the field of compulsory insurance; 5) the contents of insurance relationships in the field of management. However, in this article, we pay attention to the analysis of specific economic and legal regulation of relations of compulsory insurance from the point of two from existing five elements of the system-economic and legal relationships that could have the implementation in compulsory insurance which determines its specificity: the sphere of economic activity and the special subjects (participants) of them.

Key words: insurance, forms of insurance, types of insurance, compulsory insurance, the scope of management, special subject composition

Стаття надійшла до редакції 25.02.2015